

DOI: <https://doi.org/10.54937/dspt.2023.23.4.95-113>

Historical and Social Requirements for the Establishment of the First Slovak High School in Revúca

Historicko-spoločenské predpoklady vzniku Prvého slovenského gymnázia v Revúcej

Miroslav Gejdoš, Gabriela Medveová

Abstract

The authors of this study deal with one of the key historical milestones in the history of Slovak education, i.e. the establishment of the First Slovak Gymnasium in Revúca. Its main goal is to take a closer look at the conditions and circumstances of the school's establishment, to point out its mission and what it has left for future generations from a historical and pedagogical point of view, despite its relatively short existence. This study focuses on the clarification of the geopolitical, but especially the regional situation at the time, taking into account the need for the establishment of the aforementioned gymnasium. In addition to a more detailed description of the necessary requirements for the opening and functioning of the school, the work provides an overview of the premises, material equipment and resources of the school.

Keywords: Slovak gymnasium. Representatives. National revival. Revúca. Education system.

Úvod

„Kto chce zkúmať priebeh akéhokoľvek deja, musí poznať najprv jeho príčiny, prečo povstal, potom okolnosti medzi ktorými mohol povstať, naposledy prekážky, ktoré mu stály v ceste. I príčiny povstania, okolnosti a prekážky gymnázia veľkorevúckeho musia byť známe tomu, kto si má utvoriť nestranný úsudok o jeho dejstvomani a znivočení.“¹

Založenie prvého slovenského gymnázia v zložitom období uhorského štátu, kde nemaďarské národy viedli zápas za slobodu a nezávislosť, je udalosťou, ktorá patrí k najvýznamnejším a najsvetlejším stránkam našich dejín.

¹ ŠKULTÉTY, A. H.: *Pamäti Slovenského ev.a.v. gymnasia a s ním spojeného učiteľského semeniska vo Veľkej Revúci*. Banská Bystrica: PRO, 2022, s. 10.

Jeden múdry muž raz povedal, že kto nepozná históriu, je odsúdený na jej opakovanie. Preto si myslím, že každý človek by mal poznať zlomové body svojich dejín. Do tohto spomínaného obdobia neodmysliteľne spadajú historické udalosti slovenského národa, ktoré spolu úzko súvisia. Patrí sem Memorandum národa slovenského (programový dokument, kde boli spísané slovenské štátoprávne, politické a kultúrne požiadavky). Založenie Slovenských patronátnych gymnázií, prvých gymnázií s vyučovacím jazykom slovenským. V roku 1862 sa otvorili brány Prvého slovenského gymnázia v Revúcej. Presnejšie to bolo Slovenské ev. a.v. gymnázium vo Veľkej Revúci (tak sa v tom období Revúca, podľa historických materiálov nazývala), nasledovalo otvorenie ďalších dvoch nižších gymnázií, v roku 1867 v Martine (v tom období Turčianskom Svätom Martine) a v roku 1869 v Kláštore pod Znievom. Medzitým v roku 1863 vznikla ďalšia významná celonárodná kultúrna inštitúcia Matica slovenská, aby sa podieľala nielen na rozvoji slovenského školstva, vedy, kultúry a umenia, ale aj duchovného a spoločenského života.

Na základných školách sa deti učia len veľmi zjednodušené informácie o tomto náročnom revolučnom období, našich dejateľov to však stálo veľa úsilia.

Podstatou štúdie je popísať okolnosti, za ktorých Prvé slovenské gymnázium v Revúcej vznikalo a spôsob fungovania školy. Spomenieme významných dejateľov, ktorí študovali a pracovali na gymnáziu a ich odhodlanie a presvedčenie bojovať za svoj národ a viesť týmto smerom ďalšie generácie. Poukážeme na to, že aj napriek tomu, že gymnázium fungovalo len krátku dobu, počas tých dvanástich rokov zanechalo vo svojich študentoch silné národné povedomie a dokázalo sformovať veľké množstvo silných osobností.

Pamiatke Prvého slovenského gymnázia, či mestu Revúca, sa s úctou a pokorou venovali viacerí nadšenci, ako napríklad August Horislav Škultéty, ktorý už v roku 1889 spísal „Pamäti slovenského ev. a. v. gymnasia a s ním spojeného učiteľského semeniska vo Veľkej Revúci“. Veľkým prínosom v bádani bol doc. PhDr. Ján Gallo, CSc., ktorý vydal viacero publikácií nielen o gymnáziu, ale venoval sa napríklad aj pedagogike a mnohým iným témam. História gymnázia a mesta Revúca bola jednou z hlavných tém aj pre pána Dušana Dubovského, ktorý jej zasvätil svoj život. Z archívov a súkromných albumov zadovážil množstvo ilustrácií, fotografických materiálov, ale aj portrétov študentov gymnázia. Pri spracovaní mojej záverečnej práce tvorila literatúra od týchto autorov kľúčové pramene. Aj keď už nie sú medzi nami, týmto ľuďom patrí môj obdiv a úcta.

Stručné dejiny slovenského národa

Dejiny Slovenska a Slovákov, ako národa žijúceho v srdci Európy, sú poprepletané rôznymi zložitými okolnosťami a nepriaznivými podmienkami, ktoré sprevádzali našich predkov od nepamäti.

Slovensko veľmi dlhú dobu netvorilo osobitný štátno-politický celok a jeho históriu je preto potrebné posudzovať v kontexte stredoeurópskych dejín. Už od začiatku nášho letopočtu bolo územie dnešného Slovenska neustále pod niekoho vplyvom, či už Rímskej ríše, zažilo ťažké vpády Avarov (hlavne Maďarov), významným obdobím, ktoré ovplyvnilo nielen naše územie, ale položilo aj počiatky postupného vytvárania slovenského národného povedomia v budúcnosti a slovenskej štátnosti, bolo založenie Samovej ríše, Veľkomoravskej ríše a aj Nitrianskeho kniežactva.

Ďalším významným historickým míľnikom v našich dejinách je príchod byzantských vyslancov a misionárov, Konštantína, zvaného Filozof a jeho brata, mnicha Metoda, ktorí prišli na naše územie, aby hlásali ľudu evanjelium v ich vlastnom jazyku. Pre reč, ktorá však ešte nemala nijakú spisovnú formu, ani svoje písmo, zostavili osobitnú abecedu a začali prekladať najpotrebnejšie náboženské texty. Snahou panovníka bolo priblížiť kresťanstvo obyčajným ľuďom v jazyku, ktorému rozumejú, a nie v latinčine, ktorej obyčajný roľník nerozumel a zároveň rozšíriť tak svoj mocenský vplyv.²

Už v tomto období naši predkovia bojovali o to, aby mali svoj nový slovanský jazyk – starú slovenčinu. Slovenčina je teda dedičkou jazyka našich predkov žijúcich na tomto území. Táto nevznikla na úkor žiadneho iného jazyka, bola svojbytná.

Dejiny prinášali so sebou rôzne zvraty, po zániku prvého štátneho útvaru našich dávnych predkov sa na územie strednej Európy presunuli Maďari, a to bol začiatok konca symbolickej prvej slovenskej štátnosti, zavŕšila sa etnogenéza Slovákov, ktorí sa vtedy sami označovali etnonymom Slov(i)eni a začalo sa postupné včleňovania celého dnešného územia Slovenska pod moc Maďarov, postupne sa územia teda zmocnili susedia z juhu, ale i zo západu a severu. Jazykom používaným pri kázňach s právom písaného slova sa na ďalšie dlhé obdobie stala latinčina.³

Vzniklo Uhorské kráľovstvo, na dlhé obdobie slovenský národ žil v ústraní, obyvateľstvo Uhorska tvorila pestrá zmes národov, Maďari, Slováci, neskôr Chorváti, Nemci, Rumuni, Rusíni, Srbi, Židia a aj Cigáni. Národnostné spory boli súčasťou ich každodenného života.

Počas tohto obdobia sa ale slovenčina stále vyvíjala, napríklad aj vplyvom češtiny, časom dostala aj svoju písomnú podobu a postupne sa hovorová slovenčina kultivovala a nadobudla spisovnú podobu, mohla sa tak stať celospoločenským nástrojom vzdelanosti a kultúry.

Najťažším údelom Slovákov v tomto období bolo, že nemali nijakú teritoriálnu, politickú alebo kultúrnu autonómiu. Nemali vlastné školy, kde by mohli svoj národ vzdelávať vo svojom vlastnom jazyku.

² ĎURICA, M. S.: *Dejiny Slovenska a Slovákov v časovej následnosti faktov dvoch tisícročí*. Bratislava: LÚČ, 2013, s. 19-56.

³ MRVA, I., SEGREŠ, V.: *Dejiny Uhorska a Slováci*. Bratislava: PERTEKT, 2012, s. 5.

V poslednej štvrtine 18. storočia sa začal proces národného obrodovania, v Uhorsku nastala doba prebudenia národov. Spočiatku išlo najmä o jazykové a osvetové snaženie a následne aj o národné zjednotenie a vybudovanie národného štátu a zvrchovanosti. Národný zápas za slobodu výrazne posunul slovenský národ dopredu a v polovici 19. storočia vrcholila snaha zriadiť vlastnú školu na banskobystrickom gymnáziu. Poslovenčovanie však narazilo na viaceré prekážky, najmä na maďarský učiteľský zbor.

Spoločensko-geografický opis Gemerského regiónu

Gemer zaberá v súčasnosti takmer jednu desatinu Slovenska. Nachádza sa južnej časti Slovenska. Patria sem okresy Revúca, Rožňava a Rimavská Sobota. Južná hranica je takmer totožná s hranicou s Maďarskou republikou. A severnú časť tvorí región Horehronie.

Tak ako na celom našom území tu môžeme nájsť mnoho úžasných scenérií, úrodné nížiny, ale aj vrchoviny. Najväčšiu časť tvorí Slovenské rudohorie, výbežky Cerovskej vrchoviny, Rožňavská a Rimavská kotlina a hraničí s národnými parkami Slovenský raj a Muránska planina. Na juhu je to Slovenský kras. Rieky Rimava, Muráň a Slaná túto scenériu len dotvárajú.

Jeho územie je takmer totožné s územím bývalej Gemersko-malohontskej župy, ktorá vznikla v roku 1802 spojením Gemerskej stolice a Malohontu.

Gemerská stolica sa formovala do územného, politického a správneho celku od 12. storočia a svoj názov dostala od hradu Gemer, ktorý sa stal aj jej správnym sídlom.

Obyvatelia južnej časti tohto územia sa zaoberali najmä roľníctvom, pastierstvom a ovocinárstvom. Žili tu mlynári, garbiari, obuvníci, tkáči a s pribúdajúcou nadmorskou výškou sa zase ľudia živili napríklad ťažbou a spracovaním dreva a výrobou rôznych predmetov z dreva a prútia. Výrobou dreveného uhlia. Pôda bohatá na nerastné suroviny, napríklad kvalitná hlina, umožnila rozvoj hrnčiarstva, železná ruda dala základ baníctvu a železiarstvu.

Baníctvo a železiarstvo na tomto území prekvitalo. Postavili tu prvé vyššie taviace pece, boli to nadzemné pece, ktoré sa udržali v prevádzke približne štyristo-päťsto rokov. Ťažké obdobie plné rôznych povstaní a vojen rozmach železiarstva len podporovalo a Gemer sa stal na začiatku 19. storočia väčšinovým výrobcom celkovej produkcie železa v Uhorsku.

Revúca a jej história

Kedy a ako vznikla Revúca sa úplne objasniť nepodarilo. Revúca má v súčasnosti približne jedenásťtisíc obyvateľov a je okresným mestom. Nachádza sa na sútoku rieky Zdychava a rieky Muráň v nadmorskej výške 318 metrov. Najbližšia obec Revúčka, tvorí aj jej mestskú časť. V okolí

Revúcej sa nachádzajú napríklad aj obce Muráň, Chyžné a starobylé mesto Jelšava, ktoré majú tiež bohatú históriu.

Keď by sme chceli určiť presnejšie obdobie vzniku mesta Revúca, musíme sa upriamiť na začiatok 13. storočia. Známa je donačná (darovacia) zmluva z roku 1234, kde kráľ Bélo IV. dáva rozsiahle územie horného Gemera bratom Bubekovcom. Spomínaný územný celok bolo územie, kde sa v súčasnosti Revúca nachádza a v tom období to bola pravdepodobne osobitá oblasť, ktorá nepatrila ani k Jelšavskému, ani k Muránskému panstvu.

Bubekovci pochádzali zo starobylého rodu a vďaka svojim vojenským a diplomatickým schopnostiam sa im darilo dlhé obdobie rozvíjať tento región. V istom období boli Bubekovci najbohatšími gemerskými zemepánmi.⁴

Najstarší zachovaný písomný záznam, v ktorom sa meno Revúca nachádza, je z roku 1357. V listine išlo o súdny spor so susednou obcou o časť pozemku. Uchovali sa aj názvy Revúcej ako Nagy Reucze (1357), Rewcze (1435), Noghrewche (1453), Rausenbach alias Rewcze (1558), Rewutza Maior (1598), Welka Rewuczka (1773), Veľká Revúca, po nemecky Gross Rauschenbach, po maďarsky Nagyröcze, od 1. januára 1920 Revúca, hoci názov Veľká Revúca sa používal aj po tomto dátume.

Slovenský názov mesta je odvodený od hučiacej (revúcej) rieky, pri ktorej mesto vznikalo. Jeho vhodná poloha, nerastné bohatstvo zabezpečilo prílev obyvateľov a v 15. storočí patrila medzi najľudnatejšie osady Gemera.

V roku 1556 osmanské vojská násilne obsadili, vyrabovali a vypálili aj Revúcu. Týmto sa rozmach mesta zastavil a až do roku 1690 musela obec platiť Turkom poplatky.

Koncom 16. storočia mala Revúca už svojho richtára a radu. O pár rokov neskôr jej bola udelená výsada na slobodný predaj piva a vína a právo jarmokov, prvýkrát bola označená ako mesto. Stala sa centrom obchodu od Horehronia, Spiš až po Dolnú zem.

K najrozšírenejším remeslám v Revúcej patrilo kováčstvo, súkenníctvo a tkáčstvo. Vyrábali sa tu koberce. Čižmárov, kožušnikov, valachov, a napríklad aj mlynárov pribúdalo. Tvorili sa rôzne remeselnícke cechy. Členstvo remeselníkov v cechoch bolo povinné. Rozvoj železiarskej výroby podporil aj povozníctvo a cech šteliarov – majiteľov pecí a hámrov na spracovanie železa. Bol to najvýznamnejší cech a rozmach železiarskeho podnikania pokračoval aj v 19. storočí.

Mesto využilo zisky zo železiarskeho podnikania a budovalo nové cesty, postavilo mestský dom, prevádzkovalo jatky, mlyny, pivovar, pálenicu, krčmy a vybudovalo mestské kúpele, ktorých súčasťou bola tanečná sála, kolkáreň, tenisový kurt a hostinec.

⁴ TIHÁNYIOVÁ, M.: *Bubekovci z Plešivca, úspechy a pády jedného rodu v politike a umení*. Turany: o.z. Georgius Bubek, 2017, s. 9.

V päťdesiatych rokoch 19. storočia sa mesto stalo ochozným (okresným) mestom, spolupracovalo s významnými železiarskymi spoločnosťami v Uhorsku, čo mu pomáhalo ekonomicky silnieť. Súčasne však vrcholil rozklad feudálneho zriadenia a v mestách na Gemeri vládla revolučná nálada.⁵

Spoločensko-politický zápas o postavenie slovenských škôl

Pokrokové javy, ako napríklad národnostné prebudenie a odpor voči národnostnému útlaku, vytvorili dopyt po školách, v ktorých by sa učilo v rodnom jazyku. Gymnázium vznikalo v období, ktoré bolo významnou etapou v čase formovania slovenského národa. Formovanie slovenského národa v Uhorsku sa dialo vo zvláštnych podmienkach. Na rozdiel od ostatných krajín v Uhorsku, nástup kapitalizmu nemal taký dopad na stále pevne zakorenený feudalizmus. Statkári a cirkevní zástupcovia so svojou mocou a majetkom boli prežitok feudalizmu. Práve táto vrstva podliehala asimilácii s uhorskou šľachtou, čo znamenalo aj jej „odnárodňovanie“. Ďalším činiteľom bol fakt, že Slovensko nikdy nemalo vlastnú samosprávu, ktorá by mohla položiť základy národného života alebo povedomia.⁶

Odpor slovenskému národnému hnutiu kládla hlavne maďarská väčšina v Uhorsku, tí totiž zažívali v tomto období to isté, len zo strany Rakúska. Slovenské hnutie dokonca nebolo ani jednotné, tak ako tie ostatné v Uhorsku. To sa prejavovalo hlavne na ich nasmerovaní na Viedeň alebo Pešť. Slovenské národné hnutie sa teda delilo na dve krídla, ktoré namiesto spolupráce sa vzájomne obviňovali a hádali. Vodcovia týchto strán (najmä iniciatíva štúrovcov) si však uvedomovali zaostalosť Slovákov, tak medzi svoje aktivity zaradili aj výchovu a školu. Zakladali sa nedeľné školy, čitateľské a hospodárske spolky kvôli zníženiu nevzdelanosti. Príkladom môže byť aj zakladanie spolkov striedlivosti alebo miernosti. Taktiež začala vznikať aj protialkoholická literatúra (Samo Chalupka: Palenka Otrova). Uhorskí predstavitelia však videli v týchto spolkoch nebezpečenstvo, ktoré by mohlo ohroziť jednotnosť Uhorska a kvôli tomu ich začali označovať za panslavistické, aby mohli byť rušené.⁷

Potrebu škôl a zvýšenia vzdelania vyslovilo slovenské obyvateľstvo v Žiadostiach slovenského národa na porade v Liptovskom Mikuláši. Žiadali všetky druhy škôl, a samozrejme, vyučovanie v slovenskom jazyku. Žiadali taktiež aj zakladať jazykové katedry maďarčiny pre Slovákov a slovenčiny pre Maďarov. Tieto žiadosti boli opierané o školský patent Thuna. Ten

⁵ DUBOVSKÝ, D.: *Revúca, kolíska slovenského stredného školstva*. Banská Bystrica: Mestské kultúrne stredisko Revúca, 1993, s. 12-18.

⁶ GALLO, J.: *Revúcke gymnázium 1862 – 1874*. Bratislava: Obzor, 1969, s. 13-14.

⁷ *Štúrovci – bojovníci proti alkoholizmu*. Školská knižnica SG ŽP a SSOŠH ŽP. <https://kniznica-sgzp.webnode.sk/news/sturovci-bojovnici-proti-alkoholizmu/>

uvádzal, že školy majú učiť žiakov v materinskom jazyku. Viedeň na to reagovala ustanovením Jána Kollára dôverníkom pre veci slovenské. Napríklad už na prelome rokov 1849/1850 sa v gymnáziu v Banskej Bystrici učilo v 3 triedach aj po slovensky. Bolo to ale s veľkými ťažkosťami, ktorými boli najmä nedostatok pedagógov a učebníc. Kým bystrické gymnázium bolo trojrečové (slovenčina, nemčina, maďarčina), revúcke gymnázium bolo od začiatku až do svojho zatvorenia jednorečové (slovenské). Ďalšie veci, ktoré ovplyvnila prítomnosť Jána Kollára, boli: nižší cirkevní hodnostári a kňazi sa začali prikláňať k národnostným právam a vznik dvoch vojenských dištriktov na území Slovenska (Prešporský a Košický). To viedlo k oddelenej administratíve.⁸

A prečo práve Revúca? Zlomovým bodom v histórii mesta bol práve fakt, že sa sem v roku 1812 prisťahoval Samuel Reuss (1783 – 1852). Bol to učiteľ a evanjelický kňaz, ktorý prišiel do Revúcej na evanjelickú faru a žil tam až do svojej smrti. Bol zakladateľom slovenského národopisu, osvietenec, historik, folklorista, zberateľ slovenských ľudových rozprávok a povestí, ktoré zapisoval a analyzoval. Svojou zberateľskou činnosťou sa usiloval vysvetľovať históriu Slovákov, patril k najväčším bojovníkom za vzdelanie slovenského ľudu. Sledoval aj národnouvedomovacie tendencie, a tým motivoval a ovplyvňoval aj študujúcu mládež a nasledujúcu generáciu gemerských štúrovcov, ako napríklad Ján Francisci, Štefan Marko Daxner, August Horislav Škultéty, Peter Kellner-Hostinský, Pavol Dobšinský a mnoho ďalších. Mal najväčší podiel na založení slovenskej knižnice v Revúcej, ktorú založili dňa 21. apríla 1822. Hoci vznikla ako školská knižnica, možno ju považovať za našu prvú slovenskú verejnú knižnicu, lebo slúžila aj obyvateľom mesta. Neskôr si uvedomoval, že maďarizácia slovenských cirkevných škôl nezadržateľne postupuje, preto začal predstaviteľov mesta a Revúčanov vyzývať na založenie slovenskej reálky alebo slovenského podgymnázia. V jeho smerovaní pokračovali aj jeho synovia. Július Reuss, spolu s bratmi Gustávom Maurícusom Reussom, Ľudovítom Reussom a Adolfom Reusom boli vzdelaní a pokrokoví, a tak rod Reussoucov bol jedným z najvýznamnejších pilierov slovenskej kultúry v 19. storočí.

Počas memorandového obdobia, po uskutočnení novej organizácie štátnej správy v Uhorsku a rozdelení na dva dištrikty, boli slovenskí národovci súdení. Služnými (úradníkmi) na súdoch sa stali aj slovenskí národovci: Juraj Daxner z Tisovca, Fridrich Malatinský, Samko Vozár, Michal Bakulíny, Adolf Reuss a iní. Mestská správa v Revúcej sa dostala do rúk slovensky zmýšľajúcich a národne uvedomelých mešťanov. Richtárom sa stal Matej Nandrássy. A tak sa začali tvoriť plány na kultúrny a politický rozvoj Gemera – Malohontu.

⁸ GALLO, J.: *Revúcke gymnázium 1862 – 1874*. Bratislava: Obzor, 1969, s. 15-16.

Posolstvo založenia slovenského stredného školstva Samuela Reussa po jeho smrti prevzal Štefan Marko Daxner. Udalosti v Uhorsku nabrali po roku 1859 rýchly spád. Napríklad Cisársko-kráľovký patent, Memorandum národa slovenského boli udalosti, pomocou ktorých Slováci žiadali zabezpečiť svojbytnosť slovenského národa a rovnoprávnosť slovenského jazyka.⁹

V šesťdesiatych rokoch sa stala Revúca kultúrnym, priemyselným a politickým centrom Gemera. Revúčania mali o zriadenie školy stále veľký záujem. Už počas snahy Samuela Reussa v roku 1850 založiť slovenskú reálku, začala zbierka na založenie a podporu slovenskej školy. Tieto financie boli pre tento účel k dispozícii aj po desiatich rokoch.

Štefan Marko Daxner sa neustále usiloval založiť slovenské gymnázium, či už v Tisovci alebo v Revúcej. Nakoniec našiel podporu u svojich priateľov z Revúcej. Aj v samotnej Revúcej sa vytvorila priaznivá situácia pre rozvoj školstva zvolením senátorov a richtára, ktorí túto myšlienku podporovali.¹⁰

Začali prípravy, vymenovali výbor a Revúcky cirkevný konvent konaný dňa 23. februára 1862 schválil myšlienku založenia Slovenského evanjelického a. v. gymnázia. Zároveň tam vyzýval patrónov, novozriadenú školu podporovať a financovať zbierkami. To bol prvý krok v schvaľovaní. Ďalší cirkevný konvent dňa 2. marca 1862 vyslovil:

„Cirkev ev. Velko-Revúcka otvára z pomoci Boží slovenské ev. gymnasium ve V. Revúci, dáva k tomu cíli jedného učiteľa a pojišťuje mu náležitý plat.“¹¹

Dňa 6. marca zasadal širší výbor, ktorý svoje rozhodnutie – *„nám treba lacná a slovenská škola“* vydal ako *Prehlas k patrónom vyššej ev. školy slovenskej*.

Náročný viacstupňový proces schvaľovania zavŕšilo až oznámenie kráľovskej uhorskej rade o otvorení Slovenského evanjelického a. v. gymnázia predbežne k 1. septembra 1862 I. a II. triedou, s tým, že ostatné triedy otvoria postupne. Potom, ako sa táto výborná správa rozniesla po Slovensku, začal národ prejavovať spolupatričnosť a finančne podporoval gymnázium. Dostatočné množstvo finančných prostriedkov malo zabezpečiť plat správcovi, ktorým bol August Horislav Škultéty a prvému učebárovi, ktorým bol Rudolf Homola. Stačilo aj na prenajatie budovy, tzv. Latinákovského domu, v ktorom z dvoch „svetlíc“ zriadili dve triedy.

⁹ DUBOVSKÝ, D.: *Revúca, kolíska slovenského stredného školstva*. Banská Bystrica: Mestské kultúrne stredisko Revúca, 1993, s. 27-28.

¹⁰ Tamtiež, s. 28-29.

¹¹ ŠKULTÉTY, A. H.: *Pamäti Slovenského ev.a.v. gymnasia a s ním spojeného učiteľského semeniska vo Veľkej Revúci*. Banská Bystrica: PRO, 2022, s. 30.

Otvorenie Slovenského evanjelického gymnázia

16. septembra 1862 sa konečne všetci priaznivci gymnázia dočkali. V evanjelickom kostole v Revúcej sa spolu so zakladateľmi zúčastnili slávnostného začatia školského roka. Zahájili ho zasadnutím konventu evanjelickej cirkvi, na ktorom Ľudovít Reuss navrhol zvoliť zapisovateľov, zvolili činovníkov gymnázia. Hlavným dozorcom gymnázia sa stal Štefan Marko Daxner, miestnym dozorcom Matej Nandrassy, pokladníkom zvolili Karola Štefančoka. Zároveň zvolili aj gymnaziálny výbor v zložení: Ľudovít Reuss, Juraj Kalina, Michal Bakulíny, Ľudovít Gál, Samuel Tomášik, Andrej Viest, František Malatinský, Martin Hruška, Štefan Homola, Peter Kellner, Martin Šturman a vyslanci za ratkovskú cirkev i obec, mesto Jelšava, cirkev z Nandraža a Kamenian.

Bola potvrdená voľba správcu a súčasne aj učbára Augusta Horislava Škultétyho, ktorý predniesol aj svoju inauguračnú reč, a tým začalo vzdelávanie detí všetkých vrstiev drobného slovenského ľudu v rodnej reči.¹²

Táto reč bola na žiadosť dobrodincov školy aj vydaná tlačou F. Macholda v roku 1863 v Banskej Bystrici. Úryvok z reči Augusta Horislava Škultétyho:

„... Ten štep nový, to dieťa vyžiadané, je toto Slovensko – evanjelické gymnasium, ktoré sa v tejto Vznešenej cirkvi ev.a.v. Veľko-Revúckej založilo, a ktorého slávnosť otvorenia nielen my tu prítomní s nevýslovným potešením svätíme, ale i tisíce a tisíce vzdialených Bratov s uradovaným srdcom pozdravujú.

Ó koľké túžby, koľké tu nádeje kopia a obživujú i duše naše! Že pekný štep tento vyrastie v mocný strom, a nielen utešeným kvetom osvetly a umenia zakvitne, ale i hojné ovocie opravdovej vzdelanosti ponese! Že toto vyžiadané dieťa dospejúc k veku, rodičom svojim Cirkvi i Národu, - k ozdobe a chľúbe, k pomoci a podpore, k radosti a úteche posluži!“¹³

Zároveň bola schválená aj ústrojnosť (štatút) školy a didaktrum (školné), spolu so zápisným. Pre chudobných študentov, ktorí budú usilovní, bola schválená strava so zľavou.

Ústrojnosť (štatút) školy obsahoval 17 paragrafov, ktoré definovali cieľ školy, určovali povinnosti a funkcie zakladateľov a podporovateľov, patronátskeho konventu, spravujúceho výboru, hlavného dozorca, miestneho dozorca, zapisovateľov, pokladníkov, správcu, učbárov, náčelníkov triednych,

¹² DUBOVSKÝ, D.: *Revúca, kolíska slovenského stredného školstva*. Banská Bystrica: Mestské kultúrne stredisko Revúca, 1993, s. 29-38.

¹³ ŠKULTÉTY, A. H.: *Pamäti Slovenského ev.a.v. gymnasia a s ním spojeného učiteľského semienka vo Veľkej Revúci*. Banská Bystrica: PRO, 2022, s. 42-43.

knihovníka, opatrovníka múzea, opatrovníka gymnaziálnych budov a iné dôležité záležitosti, bez ktorých by chod školy nebol možný.

Gymnázium malo až do roku 1918 viacero prvenstiev. Stalo sa prvou strednou školou v celej histórii Slovákov, kde vo všetkých predmetoch bola vyučovacou rečou slovenčina, kde sa maturovalo v slovenskom jazyku, kde pôsobili počas jeho existencie len slovenskí pedagógovia. Prvým, ktoré malo v názve slovo slovenské, prvým, ktoré malo vo svojom pečatidle kresbu trojvršia s dvojitým krížom a kde sa tvorili slovenské učebnice, vydávali sa školské správy a potom aj vysvedčenia v slovenskom jazyku. Preto Slovenské evanjelické a.v. gymnázium poznáme aj pod výstižným prívlastkom – Prvé slovenské gymnázium.

Aj keď gymnázium v Revúcej si svoju históriu písalo len dvanásť rokov, lebo 20. augusta 1874 bolo násilne zatvorené, vytvorilo mimoriadne silný prúd národnej energie a až do súčasnosti predstavuje výrazný vklad do zlatého fondu slovenskej pedagogiky.

Prostriedky a potreby pre chod gymnázia

Gymnázium malo byť a aj bolo, počas celej jeho existencie, udržiavané z darov okolitých, ale aj vzdialenejších cirkví, miest a obcí. Nezanedbateľné boli aj dobrovoľné príspevky a dary v naturáliách od jednotlivcov a taktiež k chodu školy prispeli aj veľké obete činovníkov školy a učbárov.¹⁴

Didaktrium (školné) tvorilo iba nepatrnú čiastku príjmov, pretože študenti z Revúcej ho vôbec neplatili, niektorí žiaci platili len malú časť. Na gymnázium študovali zväčša chlapci roľníkov a remeselníkov. Škola finančne odmeňovala dobrých žiakov, poskytovala im štipendiá. Z darov a zbierok bolo vytvorené tzv. „Liptovské štipendium“, Róth-telekovské štipendium, pomoc študentom bola poskytovaná aj z iných „základín“, kde finančne alebo darmi prispievali rôzni podporovatelia. Napríklad knihami, prípadne papierom.

Pre vznik školy bolo dôležitou úlohou získať aj vhodnú budovu, keďže na postavenie novej na začiatku neboli prostriedky. Ako bolo už spomenuté, najprv bola budova patriaca ev.a. v. cirkvi, tzv. Latinákovský dom, prenajatá a neskôr ju gymnázium odkúpilo za 2000 zlatých. Budova vyhovovala polohou, aj po stránke didakticko-pedagogickej, menej už po stránke hygienickej. Inventár školy bol veľmi skromný. Komplex budov ev.a. v. cirkvi sa nachádzal neďaleko centra mesta, miestnosti boli síce tmavé s malými oknami, ale nachádzalo sa tu alumneum (jedáleň) a knižnica so 140 zväzkov kníh. Študenti boli ubytovaní v prenajatých bytoch v meste, takže to

¹⁴ DUBOVSKÝ, D.: *Revúca, kolíska slovenského stredného školstva*. Banská Bystrica: Mestské kultúrne stredisko Revúca, 1993, s. 29-38.

mali do školy blízko. V prvom školskom roku študovalo v prvom ročníku 11 a v druhom 31 študentov, v druhom roku pribudla tretia a štvrtá trieda. Spolu 82 študentov, čo spôsobovalo už väčšie problémy. Piatu a šiestu triedu už museli umiestniť na prízemí mestského domu. Tu sa presunulo aj alumneum (jedáleň) a jeden byt pre profesora. Pre nedostatočné priestorové kapacity na vyučovanie, siedmu triedu chceli otvoriť pristavením nadstavby poschodia na budove gymnázia, čo však znalci neodporučili. Po náročných prieskumoch nakoniec mesto Revúca prenajalo, neskoršie za 1500 zlatých, predalo gymnáziu dva drevené (tzv. stoličné) domy, kde bolo 6 veľkých miestností. Tu umiestnili vyššie triedy aj s učiteľským semeniskom a fyzikálno-chemickým laboratóriom. Problémom bola vzdialenosť medzi budovami gymnázia, a preto farár Štefan Homola nabádal výbor gymnázia už v roku 1864 na výstavbu novej školskej budovy. S výstavbou sa pre rôzne problémy začalo až v roku 1870. Hlavným zdrojom financií mali byť opäť zbierky, iniciovali ich aj sami žiaci a učitelia, napríklad divadelnými predstaveniami alebo besedami. Plány budovy gymnázia bezplatne vyhotovil Július Reuss. Po zozbieraní dostatočného množstva finančných a materiálových prostriedkov sa 1. mája 1871 začalo so stavbou. Pôvodne sa mala postaviť prízemná budova, no počas výstavby sa pre potreby gymnázia rozhodli postaviť aj poschodie. Proces budovania sťažovali neprajníci zo strany mestského výboru, aj ostatní neprajníci gymnázia. Postupom času, už v druhom roku výstavby, sa situácia zhoršovala, mestská tehelňa nechcela predať gymnáziu tehly, museli si najat' tehliara a postaviť vlastnú tehelnú. Taktiež dochádzali finančné prostriedky, nakoľko niektoré príspevky škola nedostala a nedostala ani úradné povolenie na ďalšie zbierky. V tomto čase už totiž gymnázium obviňovali z vlastizrady. S veľkým úsilím sa budovu podarilo dostavať a 4. februára 1873 ju slávnostným prejavom čiastočne posvätil Samo Tomášik. Nová budova slúžila svojmu cieľu iba niečo vyše roka.¹⁵

Významní činovníci a profesori

V profesorskom zbore sa vystriedalo sedemnást' pedagógov, deväť z nich bolo kňazov, sedem profesorov a jeden právnik. Väčšina mala akademické vzdelanie aj z európskych univerzít a všetci ovládali najmenej tri cudzie jazyky a latinčinu. Profesormi gymnázia boli – Jozef Kvetoslav Holub, Rudolf Homola, Mieroslav Ladislav Kovalevský, Pavol Krman, Gustáv Lojko, Samuel Ormis, August Horislav Škultéty, Karol Viest a PhDr. Ivan Branislav Zoch.

¹⁵ GALLO, J.: *Revúcke gymnázium 1862 – 1874*. Bratislava: Obzor, 1969, s. 38-42.

Pomocní profesori – Július Botto, Ľudovít Viliam Čulík, Ján Dérer, Emil Bohuslav Laciak, Ľudovít Alexander Mičátek, Gustáv Hostivít Schmidt a Andrej Skolík. Ján Kardoš bol výpomocným profesorom.

Vo funkcii činovníkov taktiež pracovali uvedomelí národovci. Hlavnými dozorcami striedavo boli poprední predstavitelia slovenského národa Štefan Marko Daxner (pre školský rok 1862/1863 – 1867/1868 a 1872/1873 – 1873/1874) a Ján Francisci (pre školský rok 1868/1869 – 1871/1872). Miestny dozorca počas celej existencie gymnázia bol Matej Nandrassy. Pokladníkom gymnázia bol Karol Pavol Štefančok.

V súčasnosti si mnohé tieto osobnosti v Revúcej pripomíname pamätnými tabuľami na domoch, kde pôsobili, bustami, názvami škôl a ulíc v meste a pomenovaním mestskej knižnice, samozrejme, aj hrobmi s náhrobníkmi na mestskom cintoríne.

Štefan Marko Daxner

Hlavný dozorca Slovenského evanjelického a. v. gymnázia v Revúcej, Štefan Marko Daxner, sa narodil 26. decembra 1822 v Tisovci, v šľachtickej rodine. Študoval na školách v Ožďanoch, Spišskej Novej Vsi, Rožňave, na Evanjelickom lýceu v Bratislave a Právnickom lýceu v Prešove a v roku 1846 zložil advokátsku skúšku v Pešti. Po štúdiách bol advokátskym koncipientom v Rimavskej Sobotě, v Tisovci a Pešti. Neskôr pôsobil ako advokát v Tisovci, zástupca štátneho komisára Gemersko-Malohontskej župy v Rimavskej Sobotě a bol prísediacom na súde v Debrecíne. Už od roku 1847 sa začal politicky angažovať. Bol spoluorganizátorom prvého celonárodného programu marcových Liptovských žiadostí v roku 1948. Za tieto národnobuditeľské aktivity ho 3. novembra 1948 odsúdili na trest smrti, neskôr bol z väzenia vyslobodený. Patril k organizátorom národného revolučného pohybu na Gemeri, kde pôsobil ako právnik, ideológ, publicista a taktiež bol iniciátorom celonárodného zhromaždenia v Martine a jedným z autorov požiadaviek, ktoré boli spísané v Memorande národa slovenského. Bol členom prípravného výboru pre založenie gymnázia v Revúcej a zároveň aj jeden z jeho mnohých finančných a materiálnych podporovateľov. Škola vznikla predovšetkým jeho zásluhou. Svojou prácou a aktivitami sa zaradil medzi najvýznamnejšie politické osobnosti 19. storočia. Zomrel v Tisovci v roku 1892, kde má symbolický hrob, ale pochovaný je na Národnom cintoríne v Martine.

Ján Francisci

Počas svojho života pôsobil ako úradník, politik, národovec, spisovateľ, redaktor a aj prekladateľ. Narodil sa na Gemeri v Hnúšti v roku 1822 a zomrel v roku 1905 v Martine, kde je taktiež pochovaný na Národnom cintoríne. Študoval v Ožďanoch, Levoči, Bratislave a v Prešove. Po štúdiách pôsobil

v Levoči, kde založil Jednotu mládeže slovenskej. Ďalej pôsobil ako praktikant na Gemerskej stolici, ako expedítor Zvolenskej stolice, župný komisár v Debrecíne, bol radcom v Oradei, radcom Uhorskej miestodržiteľskej rady v Budíne, redaktor a vydavateľ Pešťbudínskych vedomostí a bol aj liptovským županom.

Bol popredným predstaviteľom slovenského národného hnutia, spoluiniciátorom celoslovenských Žiadostí slovenského národa, organizátorom národnej gardy v Gemeri, taktiež bol za tieto aktivity odsúdený na trest smrti a neskôr vyslobodený. Bol organizátorom zhromaždenia, na ktorom sa prijalo Memorandum národa slovenského. Zaslúžil sa o založenie Matice slovenskej a bol jej doživotným čestným podpredsedom.

V Revúcej pôsobil ako hlavný dozorca gymnázia v rokoch 1868 – 1870. Potom sa presťahoval do Martina, kde bol správcom Kníhtlačiarskeho účastinárskeho spolku a žil tu až do svojej smrti. Počas svojho života okrem toho hrával divadlá, poslovenčoval divadelné hry, zbieral ľudové rozprávky a povesti, písal básne, prózu a publicistiku do väčšiny slovenských periodík.

Július Botto

Bol pomocným profesorom na Slovenskom evanjelickom a. v. gymnáziu v Revúcej v školských rokoch 1869/1870 a 1871/1872 – 1873/1874. Počas svojho života pôsobil nielen ako pedagóg, ale aj ako historik, prekladateľ, národný, kultúrny a cirkevný činiteľ. Narodil sa v roku 1848 v Rozložnej. V Rimavskej Sobote, v Levoči a v Spišskej Novej Vsi študoval na gymnáziu, v Prešove na kolégiu vyštudoval teológiu a v Prešove absolvoval právnické štúdiá. Po násilnom zatvorení gymnázia, až do svojej smrti pôsobil v Revúcej, najprv ako advokát, a od roku 1920 ako správca či externý profesor na Československom štátnom reálnom gymnáziu v Revúcej, ktoré vzniklo najmä jeho zásluhou. Od roku 1922 bol verejným notárom. Bol popredným predstaviteľom národného a kultúrneho života na Gemeri, podporoval slovenské národné hnutie a svojím národnooslobodzovacím zápasom bránil poštátneniu a pomadžarčeniu revúckej evanjelickej školy. Venoval sa výskumu slovenskej histórie a publikoval najmä v Národných novinách, Cirkevných listoch a iných zborníkoch, časopisoch a kalendároch. Písal nielen miestopisné články o Gemeri, ale aj o najaktuálnejších otázkach slovenských dejín a venoval sa aj životopisom významných osobností. Zomrel v roku 1926 v Revúcej, kde je na miestnom cintoríne aj pochovaný.

Samuel Ormis

Jeden z najvýznamnejších revúckych rodákov, bol kňazom, pedagógom, spisovateľom, autorom učebníc, dramatikom. Narodil sa v roku 1824, študoval na evanjelickom lýceu v Banskej Štiavnici, teológiu v Bratislave. Jeho meno

je natrvalo spojené s pedagogickou prácou. Pracoval najprv ako vychovávateľ, neskôr ako výpomocný profesor a potom ako profesor. V roku 1855 bol vysvätený za kňaza a stal sa farárom v Nižnej Slanej. Jeho pedagogická činnosť vyvrcholila pri zakladaní a účinkovaní na Slovenskom evanjelickom a. v. gymnáziu v Revúcej, kde bol najprv členom prípravného výboru pre jeho založenie a neskôr riadnym profesorom. Počas jeho desaťročného pôsobenia v školských rokoch 1863/1864 – 1873/1874 bol trikrát aj jeho správcom a zostavovateľom výročných školských správ gymnázia, ktoré vyšli tlačou. Podieľal sa aj na výstavbe novej budovy gymnázia, až do jeho násilného zatvorenia. Vyučoval maďarský, nemecký, latinský jazyk, matematiku, dejepis, prírodopis a zemepis. Už počas svojich štúdií sa zapájal do verejného, kultúrneho a spoločenského života. Jeho základnými princípmi boli národnosť, humanizmus a demokracia. Spolupracoval aj s Ľudovítom Štúrom, Samuelom Reussom, Pavlom Emanuelom Dobšinským či rímskokatolíckym kňazom Jánom Palárikom. Redigoval rukopisný časopis, článkami prispieval do rôznych časopisov, a aj ich vydával. Založil Spoločnosť podsitniansku na vydávanie slovenských kníh. Jeho názory na výchovu boli založené na národnej a politickej slobode a sociálnej rovnoprávnosti. Požadoval, aby sa úplné vzdelanie sprístupnilo všetkým a presadzoval výučbu slovenského jazyka aj na vyšších školách. Presadzoval, aby sa aj ženám dostalo rovnocenné vzdelanie, aby mohli zastávať dôležité činnosti v spoločnosti. Vydal mnoho slovenských učebníc, pretože ho trápil ich nedostatok. Vypracoval napríklad nový učebný plán pre školstvo v senioráte, vydal Šlabikár Ewanjelický, ktorý po schválení využívali evanjelické školy v celom Uhorsku. Učebnice ako Výchovoveda pre seminaristov a rodičov, Chovoveda, Učboveda, Spôsoboveda neboli jeho jediné diela. Svoje práce uverejňoval v periodikách Orol tatranský, Slovenské pohľady, Cyril a Metod, Národný hlásnik, Národné noviny, Učiteľské noviny, Obzor a v iných. Poznáme ho aj ako zberateľa a upravovateľa slovenských ľudových rozprávok, povestí piesní a ako dramatika. Bol zakladateľom viacerých slovenských spolkov, ktorými sa snažil ľudí vychovávať a vzdelávať. Boli zamerané napríklad na čítanie, vzdelávanie remeselných tovarišov. Potravný spolok v Revúcej sa stal v budúcnosti základom pre budovanie družstevníctva. Významnými boli aj Nakladateľský spolok a Finančný spolok – Vzájomná pomocnica, nazývali aj prvou slovenskou bankou. Aj tieto spolky patrili medzi symboly snahy slovenského národa o transformáciu pomerov a národnú emancipáciu. Samuel Ormis bol osobnosť, ktorá sa vyrovnala mysliteľom európskeho formátu. Zomrel v Revúcej v roku 1875 a je pochovaný na mestskom cintoríne.

August Horislav Škultéty

V školských rokoch 1862/1863 – 1873/1874 pôsobil ako riadny profesor na Slovenskom evanjelickom a. v. v Revúcej. Bol nielen pedagóg, ale aj evanjelický kňaz, folklorista a národný buditeľ. Narodil sa v roku 1819 vo

Veľkom Krtíši. Študoval na lýceu v Banskej Štiavnici a Kežmarku. Teológiu na evanjelickom lýceu v Bratislave, kde potom vykonával prácu námestníka na Katedre reči a literatúry československej. Ako kaplán pôsobil v Tisovci a farár v Dlhej Vsi a Rozložnej. Patril k najprogressívnejšie zmýšľajúcim štúrovcom a predstaviteľom slovenského emancipačného hnutia 19. storočia. Svojou tvorbou výrazne prispel k rozvoju slovenskej literatúry. Keď v novembri 1861 na jeho fare v Rozložnej oživilo slovenskí národovci myšlienku vytvorenia Slovenského evanjelického a. v. gymnázia v Revúcej, stal sa členom prípravného výboru pre jeho založenie. Dňa 16. septembra 1862 otváral Slovenské evanjelické a. v. gymnázium v Revúcej, kde potom pôsobil nielen ako riadny profesor, ale aj ako prvý správca. Bol zostavovateľom školských správ, vyučoval náboženstvo, slovenský jazyk a dejepis. Podarilo sa mu završiť úsilie vybudovať úplné osemročné gymnázium, prvé v celej predchádzajúcej histórii Slovákov. Podieľal sa na rozvoji školy, výstavby novej budovy či otvorení dvoch nových slovenských škôl v Revúcej, v roku 1868 Učiteľského semeniska (ústavu) a v roku 1871 Dievčenského ústavu. Počas pôsobenia na gymnáziu v Revúcej napísal 14 učebníc. Svojou vzdelávacou, výchovnou a publikačnou činnosťou v školstve patril medzi popredné osobnosti slovenskej pedagogiky. Podporoval zrod a prácu rôznych spolkov. Nielen svojou pôvodnou tvorbou, ale aj zbieraním a vydávaním slovenskej literatúry sa zapísal hlboko do dejín folkloristiky a literatúry pre deti a mládež. V tvorbe spolupracoval napríklad so Samuelom Reussom, Pavlom Dobšínským, Štefanom Markom Daxnerom, a najmä jeho študentom Michalom Bodickým. Vydali napríklad básnickú zbierku *Básne*, dva zväzky *Zorničky*, dva zborníky *Rečnovanka* pre slovenské školy, *Slovenské povesti* a iné. Aktívne pracoval v slovenských spolkoch, podporoval ochotnícke divadlo. Patril k priekopníkom matičnej myšlienky v Gemeri – Malohonte a stal sa riadnym členom Matice slovenskej. Zomrel v roku 1892 v Kraskove.

Gustáv Hostivít Schmidt

Bol pedagóg a botanik, ktorý sa narodil v roku 1841 v Hodruši – Hámre. Študoval na gymnáziu a jeden rok aj na Banskej a lesníckej akadémii v Banskej Štiavnici. Na Slovenskom evanjelickom a. v. gymnáziu v Revúcej bol pomocným profesorom v rokoch 1863/1864 – 1867/1868. Potom pôsobil ako učiteľ v Ratkovej a Starej Turej. Na dôchodok odišiel za synom na Krym, do Ruska, kde aj zomrel. Ako učiteľ sa venoval aj ochotníckemu divadlu a zbieraniu národopisného materiálu. Zaoberal sa botanikou. Svojou tvorbou prispieval napríklad do *Národných novín* a časopisov. Pripravil kolekciu exponátov pre výstavu v Prahe. Bol riadnym členom Matice slovenskej.

Eudovít Viliam Čulík

Narodil sa 1848 v Skalici. Študoval na gymnáziu v Bratislave, Banskej Bystrici a školskom roku 1865/1866 – 1867/1868 na Slovenskom evanjelickom a. v. gymnáziu v Revúcej, kde aj zmaturoval. Spolu s inými študentmi a miestnou mládežou pod vedením PhDr. Ivana Branislava Zocha, začali rozvíjať ochotnícke divadelníctvo, čím sa Revúca v 60. – 70. rokoch stala jeho centrom. Do roku 1871 odišiel študovať teológiu do Viedne. Keď sa potom vrátil do Revúcej, stal sa pomocným profesorom na gymnáziu, kde pôsobil do roku 1874 a naďalej sa venoval ochotníckemu divadlu. Po násilnom zatvorení revúckeho gymnázia začal opäť študovať teológiu v Rostocku, stal sa kaplánom, následne farárom v Starej Turej. Na nitrianskom senioráte pôsobil až do roku 1907, najprv ako konsenior a potom ako senior. Ale vždy patril medzi propagátorov slovenčiny, odmietal používať maďarčinu v školskej a cirkevnej praxi, za čo ho v roku 1903 aj súdili. Počas svojho života publikoval predovšetkým v Národných novinách, Cirkevných listoch či Obzore. Zomrel v roku 1913 v Starej Turej.

Ján Kordoš

V školskom roku 1867/1868 prišiel do Revúcej, kde sa stal učiteľom a správcom evanjelickej ľudovej školy a zároveň až do roku 1874 výpomocným profesorom hudby a spevu na Slovenskom evanjelickom a. v. gymnáziu v Revúcej. Narodil sa v roku 1838 v Ľubietovej. Mal vyštudovanú teológiu vo Viedni. Bol to pedagóg, ktorý sa venoval cirkevnej hudbe a viedol spevácky zbor. Neskôr vyučoval aj hru na orgáne a spev. Zaslúžil sa o to, že revúcki študenti spoznali slovenské ľudové a hymnické piesne. Bol spoluorganizátorom divadelných predstavení, besied a zábav s účasťou speváckeho zboru či hudobného súboru. Bol slovenským vlastencom, nepodľahol maďarizácii až do rozpadu Uhorska v roku 1918.

PhDr. Ivan Branislav Zoch

Narodil sa v roku 1843 v Jasenovej. Vzdelanie nadobudol na gymnáziu v Banskej Bystrici, v Tešíne, v Šoporne a v Levoči, kde aj maturoval. V štúdiu prírodných vied, pedagogiky a telesnej výchovy pokračoval na univerzite vo Viedni a Erlangene. Stal sa prvým Slovákom, doktorom filozofie a magistrom slobodných umení, ktorý obhájil doktorskú dizertáciu z fyziky. V školských rokoch 1866/1867 – 1873/1874 pôsobil v Revúcej na Slovenskom evanjelickom a. v. gymnáziu najprv ako pomocný, potom ako riadny profesor. Bol odborníkom v matematike, fyzike, chémii, pedagogike a telesnej výchove. Bol inovátorom vo výučbe telesnej výchovy a organizátorom prvých telovýchovných vystúpení a súťaží. V škole vybudoval kabinety, prírodopisné a chemické zbierky,

zhotovoval učebné pomôcky a telocvičné náradie. Svoje vedomosti z fyziky využíval na tvorbu novátorských prístrojov a zariadení. V Revúcej napísal učebnicu fyziky pre stredné školy, prvú učebnicu telocviku, učebnicu geometrie, učebnicu krasopisu, zaoberal sa aj meteorológiou, geológiou, botanikou, zoológiou, astronómiou, psychológiou a inými. Venoval sa tvorbe krátkej prózy a divadelným hrám. Prekladal encyklopédie z chorvátskeho jazyka.

Širokú verejnosť oboznamoval s princípmi fotografovania na foto-prístroji, ktorý sám zhotovil. Vytvoril fotografie slovenských národovcov. Prednáškami pre dospelých šíril prírodovedecké poznatky. Založil meteorologickú stanicu, kde robil pozorovania. Venoval sa ochotníckemu divadlu. Počas siedmich rokov jeho pôsobenia v Revúcej, naštudoval 23 divadelných hier a so študentmi gymnázia a ochotníkmi urobil viac ako 150 divadelných predstavení v Revúcej a okolí. V Revúcej v rokoch 1868 – 1869 zriadil prvú tlačiareň v meste, kde navrhol a vytlačil 50 000 kusov 20 grajciarových žrebov na podporu výstavby novej budovy gymnázia. Ako polyhistorik patril medzi najvýznamnejších pedagógov a popredných vedcov. Zanechal po sebe 270 vedeckých prác a štúdií. Zomrel v roku 1921 v Modre.

Karol Viest

Skôr, ako tento známy pedagóg, ktorý sa narodil v roku 1844 v Revúcej, získal v roku 1870 diplom stredoškolského profesora, študoval na gymnáziu v Tešíne, na evanjelickom lýceu v Kežmarku a kolégiu v Prešove, kde aj zmaturoval. Teológiu ďalej študoval na evanjelickej teologickej akadémii v Prešove a ďalej na univerzite v Erlangene teológiu a históriu. Kandidátsku skúšku z teológie získal v Spišskej Novej Vsi. Na Slovenskom evanjelickom a. v gymnáziu v Revúcej začal pôsobiť prvý rok ako pomocný profesor a od školského roku 1870/1871 – 1873/1874 ako riadny profesor. Vo svojej pedagogickej práci uplatňoval moderné vzdelávacie metódy a výchovu v slovenskom vzdelávacom duchu. Pre školský rok 1874/1875 bol zvolený za správcu gymnázia. Keďže bolo v roku 1874 gymnázium násilne zatvorené, svoju funkciu nemohol vykonávať. Odmietol profesorské miesta na maďarských školách. Ďalej učil v Brezovej pod Bradlom a v Myjave. V Myjave založil školskú knižnicu, ktorá slúžila pre verejnosť. Bol členom rôznych spolkov. Pre jeho národné povedomie bola rodina Viestovcov pod neustálym policajným dohľadom. Zomrel v roku 1903 v Myjave.

Rudolf Homola

Evanjelický kaplán, pedagóg, ktorý sa narodil v roku 1822 v Revúcej a v Revúcej v roku 1898 aj zomrel. Vyštudoval na evanjelickom lýceu v Banskej Štiavnici, filozofiu a teológiu v Levoči a po roku 1844 na univerzite

v Halle. V roku 1846 mu bolo ponúknuté miesto učiteľa v ľudovej škole v Revúcej. Ovládal plynule minimálne štyri jazyky. Po vysvätení za kaplána v roku 1853 zastupoval farára. Sekundárneho profesora začal robiť v Prešove na kolégiu, odkiaľ v roku 1859 prišiel do Revúcej a bol poverený vedením evanjelickej ľudovej školy. Podporoval vznik a stal sa členom prípravného výboru pre založenie Slovenského evanjelického a. v. gymnázia v Revúcej, kde pôsobil počas celej existencie gymnázia ako riadny profesor. Počas dvoch rokov bol na gymnáziu aj správcom a zostavovateľom výročných školských správ. Je autorom rukopisných učebníc dejepisu, dejín nemeckej literatúry a iných. Bol riadnym členom Matice slovenskej a členom rôznych revúckych spolkov. Po násilnom zrušení gymnázia ho Konvent považoval za pansláva, čím sa vraj sám pričinił o zavretie gymnázia a prišiel o prácu.¹⁶

Záver

„Pod' sem vedochtivá, bystroumná, nádejplná mlad' slovenská! Tu pod spravou láskavých a verných vodcov kochaj ducha svojho po zdravých a rozkošných pastvách vedy a umenia! Tu z čistého prameňa ľudskosti, rodolúbstva, vlastenectva, a z neprebranej studnice vody živej náboženstva napájaj srdce svoje krásnymi šľachetnými zbožnými citami! Tak vystrojená silou ducha, pôjdeš tvoriť život vyšší, ľudskejší, kresťanskejší, blaženejší.“¹⁷

Slovami Augusta Horislava Škultétyho, ktorými sa prihováral slovenskému národu počas slávnostného prejavu pri otváraaní gymnázia, by sme zdôraznili myšlienku a odhodlanie slovenských národovcov.

Zrod školy, po ktorej Slováci túžili, ale akú vo svojej histórii nikdy predtým nemali, je zlomovým bodom v dejinách slovenského školstva a národa.

Krátke, no mimoriadne dynamické, obdobie fungovania Slovenského evanjelického a. v. gymnázia vo Veľkej Revúci bolo plné obetí, vzdelávalo a vychovávalo inteligenciu v duchu kresťanskom, národnom a demokratickom. Bola to škola určená predovšetkým pre obyčajný národne uvedomelý slovenský ľud, pre roľníkov a remeselníkov.

Cieľom našej štúdie bolo popísať okolnosti, za ktorých Prvé slovenské gymnázium v Revúcej vznikalo a spôsob fungovania školy. No aj poukázať nielen na historické fakty tejto jedinečnej slovenskej školy, ale najmä na odhodlanie a presvedčenie pedagógov bojovať za svoj národ a viesť týmto smerom ďalšie generácie. Dokázali v tak náročnej dobe prinášať rôzne inovácie, aby zvýšili vzdelanosť a povedomie národa. Vychovali generáciu

¹⁶ DUBOVSKÝ, D.: *Svätyňa osvety a vzdelanosti*. Revúca: Mestské kultúrne stredisko, 2012, s. 146-169.

¹⁷ ŠKULTÉTY, A. H.: *Pamäti slovenského ev. a. v. gymnasia a s nim spojeného učiteľského semeniska vo Veľkej Revúci*. Banská Bystrica: Vydavateľstvo PRO, s.r.o., 2022, s. 290.

v duchu ušľachtilých princípov Jana Amosa Komenského, Jána Kollára a Ľudovíta Štúra. Profesori gymnázia boli mimoriadne tvoriví a aktívni, študentom organizovali rôzne školské i mimoškolské aktivity. Boli obetaví a žili skromne. Mimoškolskými činnosťami sa snažili pomôcť aj obyvateľom mesta, aby zvýšili ich životnú úroveň, či spríjemnili život v meste.

Výsledky ich práce sa nedajú merať ani spočítať, ale história nám ukázala, že z Prvého slovenského gymnázia v Revúcej vzišlo mnoho osobností, ktoré sa zapísali do našich dejín. A napriek silnejúcemu útlaku ďalej pokračovali vo svojom smerovaní a ostali odhodlaní a verní slovenskému národu.

Bibliografia

- DUBOVSKÝ, D.: *Revúca, kolíska slovenského stredného školstva*. Revúca: Mestské kultúrne stredisko, 1993. ISBN 80-900409-1-8. 303 s.
- DUBOVSKÝ, D.: *Svätyňa osvety a vzdelanosti*. Revúca: Mestské kultúrne stredisko, 2012. ISBN 978-80-89126-07-1. 246 s.
- ĎURICA, M. S.: *Dejiny Slovenska a Slovákov v časovej následnosti faktov dvoch tisícročí*. Bratislava: Vydavateľstvo: LÚČ, 2013. ISBN 978-80-7114-888-3. 930 s.
- GALLO, J.: *Revúcke gymnázium 1862 – 1874*. Bratislava: Vydavateľstvo Obzor, 1969. 204 s.
- MRVA, I., SEGEŠ, V.: *Dejiny Uhorska a Slováci*. Bratislava: Vydavateľstvo PERTEKT, 2012. ISBN 978-80-8046-586-5. 400 s.
- ŠKULTÉTY, A. H.: *Pamäti slovenského ev. a. v. gymnasia a s nim spojeného učiteľského semeniska vo Veľkej Revúci*. Banská Bystrica: Vydavateľstvo PRO, s.r.o., 2022. ISBN 978-80-89057-98-6. 296 s.
- Štúrovci – bojovníci proti alkoholizmu*. Školská knižnica SG ŽP a SSOŠH ŽP. <https://kniznica-sgzp.webnode.sk/news/sturovci-bojovnici-proti-alkoholizmu/>
- TIHÁNYIOVÁ, M.: *Bubekovci z Plešivca. Úspechy a pády jedného rodu v politike a umení*. Turany: Vydavateľstvo: o.z. Georgius Bubek, 2017. ISBN 978-80-972888-0-8. 152 s.

Doc. PhDr. PaedDr. Miroslav Gejdoš, PhD.

Katedra pedagogiky a psychológie
Katolícka univerzita v Ružomberku, Pedagogická fakulta
Hrabovská cesta 1, 034 01 Ružomberok
miroslav.gejdos@ku.sk

Ing. Gabriela Medveová

gabika686@gmail.com